

1. Болотіна Є. В. Доля людини та час // Мультиверсум. Філософ. альманах : зб. наук. пр. / гол. ред. В. В. Лях. – К. : Український Центр духовної культури, 2000. – Вип. 19. – С. 215. 2. Людина в цивілізації 21 століття: проблема свободи / В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Т. В. Лютій, Г. І. Шалашенко, Є. І. Андрос, А. М. Дондук та ін. – К. : Наукова думка, 2005. – С. 7. 3. Там само. – С. 8. 4. Там само – С. 9. 5. Аристотель. Сочинения : в 4 т. / Аристотель ; ред. А. И. Доватура. – М. : Мысль, 1983. – Т. 4. – С. 657. 6. Кант И. Сочинения : в 6 т. Т. 1. / И. Кант ; под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана. – М. : Мысль, 1964. – С. 154. 7. Гегель Г. В. Ф. Работы разных лет : в 2 т. Т. 2. / Г. В. Ф. Гегель. – М. : Мысль, 1971. – С. 65. 8. Маркс К. Сочинения

/ К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1955. – С. 630. 9. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл ; общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева. – М. : Прогресс, 1990. – С. 118–126. 10. Там же. – С. 118–126. 11. Камю А. Творчество и свобода : Статьи, эссе, записные книжки / Альбер Камю. – М., 1990. – С. 30. 12. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство / А. Камю. – М. : Политиздат, 1990. – С. 60. 13. Там же. – С. 68. 14. Коган Л. Н. Человек и его судьба / Л. Н. Коган. – М., 1988. – С. 263. 15. Панарин А. С. Глобальное политическое прогнозирование / А. С. Панарин. – М., 2002. – С. 104.

Надійшла до редколегії 14.03.12

УДК 101.1

Я. А. Соболевський, асп., КНУТШ

ХРИСТІАНСЬКИЙ ПЕРСОНАЛІЗМ Е. МУНЬЄ

Проаналізовано філософські засади персоналістичної концепції Еманюеля Муньє. Досліджені умови виникнення персоналізму та його вплив на філософські течії першої половини ХХ ст. Запропоновано авторську інтерпретацію персоналістичних поглядів філософа, окреслено їх значущість в сучасній філософській традиції.

Ключові слова: персоналізм, особистість, людина, існування.

Проанализированы философские основания персоналистической концепции Емманюэля Мунье. Исследованы условия возникновения персонализма и его влияние на философские течения первой половины ХХ века. Предложено авторскую интерпретацию персоналистических взглядов философа, подчеркнута их значимость в современной философской традиции.

Ключевые слова: персонализм, личность, человек, существование.

It have been realized the analysis of the philosophical principles of Emmanuel Mounier's personalism. Discovered the terms of origin of personalism and his influence on philosophy of the beginning of the XX century. It is offered the authors personalistic ideas of philosopher, the meaningfulness of the ideas in modern philosophy tradition.

Keywords: personalism, personality, human being, existence.

У 1932 року в Парижі вийшов в світ перший номер журналу "Еспри" ("Esprit" – "Дух"), засновником якого був двадцятисемирічний французький філософ Еманюель Муньє. Він народився 1905 року в місті Гренобль, Франція, та помер у 1950 році в місті Шатене-Малабрі, католик за віросповіданням. Довкола журналу одразу об'єдналася молода інтелігенція – філософи, публіцисти, письменники, літературні і художні критики, стурбовані долею сучасної людини і цивілізації, що переживали глибоку економічну, політичну і духовну кризу. Поява цього журналу знаменувала собою ставлення нової філософської течії, яка отримала назву "персоналізм" і стала в ряд з такими напрямками, як феноменологія, екзистенціалізм, неомізм. Разом вони склали ядро інтелектуального життя не тільки Франції, але й Європи у першій половині ХХ сторіччя. Заснувавши персоналізм, Е. Муньє формулює проблему універсального розвитку людини, а саме – особистості, що, власне, і надало назву течії (від лат. "persona" – особистість). Він визначив персоналізм як екзистенційну філософію, в центрі якої знаходиться людське існування. Але персоналізм не являв собою закриту систему ідей, він не є школою зі своїми поняттями та концепціями. Е. Муньє – автор робіт "Персоналіст і загальна революція" (1935), "Від власності капіталістичної до власності людської" (1936), "Маніфест персоналізму" (1936), "Персоналізм і християнство" (1939), "Трактат про характер" (1946), "Введення в екзистенціалізм" (1946), "Персоналізм" (1949), "Надія тих, що зневірилися" (1953) та ін. У 1961–1963 роках в Парижі вийшло чотиритомне зібрання творів "Еманюель Муньє. Праці", куди включені всі його основні роботи.

Головним чином французький персоналізм виник як варіант соціального християнства в ліво католицьких колах. Прихильники цієї течії зосередили свою увагу на подіях початку ХХ ст. – а саме Велика війна (потім Перша світова), Жовтнева революція в Росії, соціалістичні революції в Німеччині, Фінляндії, Угорщині, яких спіткав крах, всесвітня економічна криза капіталізму 1929–1932 років, становлення нацизму в Німеччині.

В напруженій атмосфері 30-х років постала необхідність переосмислення людської діяльності, та розумін-

ня людини, як особистості, яка несе відповідальність за вчинки. Осередком заклику став журнал, який об'єднав на своїх сторінках, як людей віруючих, що належали до різних конфесій, навіть – інших віросповідань, так і людей атеїстичних поглядів. Метою створеного ними журналу стало дослідження положення людини в світі, відношення духовного покликання особистості та імперативів суспільства, а принципи та ключові поняття, в розумінні авторів журналу, радикально відрізнялись від індивідуалізму. Також метою журналу було протистояння всьому, що загрожувало людству та його культурі, і на сам перед фашизму. Ідея залученого в сучасність існування людей стала домінуючою в персоналістичній філософії. З загальноісторичної точки зору епоха, в якій виникає персоналізм була, з одного боку, часом буржуазної індивідуалістичної цивілізації, а, з іншої сторони, епохою розповсюдження ідеологій тоталітарного типу. Виступаючи проти індивідуалізму, персоналізм пропонує здійснення "особистісної революції", яка б не мала нічого спільного з пролетарськими чи національними революціями.

До лав персоналізму стали філософи, письменники, громадські діячі, такі як – Ж. Лакруа, М. Недонсель, Г. Мадін'є, П. Фрес, П. Рікер та ін. Плюралізм думок та поглядів став головною заслугою цього товариства, вони визнавали рівні права на існування різних світоглядів. Е. Муньє, засновуючи журнал, сподівався, що він сприяє створенню нового покоління вільних людей, які готові до особистісного вибору та ведуть суспільно значущу діяльність незалежно від світоглядної позиції чи релігійних вподобань. Персоналізм не являв собою закриту систему ідей, він був є школою зі своїми поняттями та концепціями. В основі проблематики персоналізму стоїть питання про "кризу людини", яка постала в наслідок кризи цивілізації. Під "кризою людини" Муньє розумів кризу дієвих здатностей індивіда, що виник в капіталістичному виробництві, а також спад духовності, як наслідок буржуазного стилю життя. В цьому вбачається певний вплив російського філософа М. Бердяєва, який писав "Мне пришлось жить в эпоху катастрофическую и для моей Родины, и для всего мира. На моих глазах рушились целые миры и возникали новые. Я мог наблюдать нео-

бычайную превратность человеческих судеб. Я видел трансформации, приспособления и измены людей, и это, может быть, было самое тяжелое в жизни" [1].

Ж. Марітен, який згодом став провідним теоретиком неотомізму, разом з Е. Муньє мав наміри розробити нову концепцію християнства, яка б стала духовною основою в перебудові цивілізації на гуманістичних християнських началах. Їхні ідеї прогресивного екуменізму звисно викликали незадоволення з боку Ватикану, тим що нагадували протестантські мотиви, рух за всевітнє християнське єднання, у вузькому значенні – рух за краще взаєморозуміння і співпрацю християнських конфесій. Слід зазначити, що після Другого Ватиканського Собору Католицька церква частково прийняла позиції екуменізму, які описані в енцикліці папи Івана Павла II "Ut Unum Sint", декларації "Dominus Iesus" та інших офіційних документах Католицької церкви. Розбудовуючи персоналізм як філософське вчення, Е. Муньє намагається оновити концепцію людини шляхом асиміляції впливових філософських, антропологічних позицій: екзистенціалізм та марксизм. А зародження поняття "особистості" пов'язує з християнством, яке перше заговорило про множинність душ та поклало кожну з них долучитися до божественного. Звідси випливає ідея персоналістів про втілення Царства Божого на землі, яка згодом стала цілою програмою. Звеличуючи земне життя, філософ відмовляється від радикального протистояння града Божого та града земного. Вони, на думку Е. Муньє, переплелися один з одним, та розрізняють є своєю спрямованістю. Як результат, персоналісти відійшли від традиційного християнського бачення людини, як істоти що споглядає, до істоти, що активно живе, яка втілює божественні цінності на землі.

В пошуках сутності людини Е. Муньє звертає свою увагу на практичний бік життєдіяльності, та намагається визначити роль праці, користуючись поняттям "залучення". М. Бердяєв не вірив у можливість самореалізації людини в зовнішньому світі. Для нього конфлікт між матерією та духом, іманентним та трансцендентним був абсолютним, а тому нерозв'язним. "Дух есть революционное начало, материя же есть начало реакционное", "дух есть свобода и революция, материя же есть необходимость и реакция" [2]. Е. Муньє діалектично розумів взаємодію духа та матерії і вбачав в цьому головну умову для становлення людини як особистості. Матерія – це пасивність, дух же, навпаки, – рух, життя. Для визначення особистості недостатньо сказати, що вона є дух; поняття особистості включає відкриття внутрішнього світу, націленого на вище буття.

В роботі "Персоналістська і суспільна революція" Е. Муньє пише про виміри особистості: поклонання, втілення та об'єднання, де акцент робиться на "втіленні в праці". Причому праця для філософа є перш за все творчістю, творячи той, чи інший продукт, людина не тільки виражає себе, але й певним чином стверджує себе. Таким чином людина стає не тільки істотою мислячою та діючою, а й чуттєвою та емоційною – праця, як творчість, супроводжується радістю. Дисциплінована праця надає людині впевненості в собі та своїх силах. Вона стає головною умовою істинного людського спілкування що має виховні риси, адже вона являє собою досвід самовідданості: людина творчо стверджується в праці, зрікаючись себе не тільки заради продукту, але й заради іншої людини, якій продукт присвячено. Визначаючи великий вплив марксизму на формування ідей персоналізму про "залучення" існування, Е. Муньє разом з тим намагається включити марксистський гуманізм в більш широку перспективу. Соціалістичний гуманізм К. Маркса визнає найбільшою цінністю людину, її гідність,

вільний гармонічний розвиток. На першому плані постає пролетарський гуманізм, який на думку філософа являє собою якісно новий стрибок в розвитку ідеї – це критичне переосмислення гуманістичних ідей минулого. Особливість соціалістичного гуманізму полягає в його партійності, класовому характері, де на першому плані постають інтереси мас трудящих, які протиставляються інтересам "пригноблених", а згодом "буржуазному псевдогуманізму з антикомуністичним вмістом". Як проголошено в марксистській теорії, мірилом гуманності людських вчинків є те, наскільки вони на практиці сприяють вирішенню завдань суспільного прогресу, звільненню особистості трудящого, створенню соціалістичного і комуністичного суспільства. Головна відмінність персоналістської концепції діяльності від марксистської, – це спроба пов'язати працю з цілісним самовираженням особистості, що здійснює себе як суб'єкт не лише виробничої діяльності, але і діяльності етичної, естетичної, релігійної, в термінології персоналістів – духовної. Діяльності, яка можлива за умови, якщо людина співвідносить свою діяльність з божественною, трансцендентною перспективою.

Звідси походить критика ідеології економізму, до якої згодом прихильники "особистісної філософії" відносять і марксизм. На прикладі біографії М. Бердяєва ми бачимо, що ідеї марксистського гуманізму були вельми привабливими, доки не почали реалізовуватися революційними шляхами. У 1899 р. в марксистському журналі "Neue Zeit", була надрукована його перша стаття "Ф. А. Ланге і критична філософія в їх відношенні до соціалізму", де він проявив себе як критичний марксист. Але згодом він став однією з провідних фігур руху "віхівство", який вперше заявив про себе збіркою статей "Проблеми ідеалізму" (1902), потім збірками "Віхи" (1909) і "3 глибини" (1918), в яких негативно характеризувалися революції 1905 і 1917 років. Сам Е. Муньє теж був розчарований положенням справ, як і М. Бердяєв він вважав, що будь-які економічні і соціальні зміни, що здійснюються невеликим колом людей, не в змозі привести до зламу систему, що зжила себе; вони неодмінно завершаться лише перерозподілом багатств. "Мы отбросили иллюзию революции, которая касалась бы только социальных структур, и говорим о личной революции в душе революционеров" [3]. Для нього слово "революція" мала характер без кривавої боротьби за "світле майбутнє", він вірив у те, що корінне перетворення життя людей неможливе без їх загальних зусиль і перш за все без їх духовного відродження, без духовної революції. Проте духовна і економічна революції мають іти пліч о пліч.

Засновник персоналізму піддав критиці капіталістичне суспільство, виходячи з положення в ньому окремої людини. Е. Муньє критикував капіталістичне виробництво, що перетворило індивіда на несвідомо діючу істоту, і позбавило його саморозвитку. Він підкреслював антигуманну сутність капіталістичного вжитку, вказуючи, що він стає нестримним прагненням до комфорту, який перешкоджає духовному розвитку особистості і перетворює її на носія стандартів буржуазного суспільства. Інша, поряд з "залученням", головна проблема французького персоналізму це душа, духовній світ особистості, особистісне Я. Звертаючись до неї, прихильники персоналізму наближують, як вже зазначалося, екзистенціалізм та феноменологію. Особистісне Я людини є для Е. Муньє і персоналістів "первинною реальністю", передумовою і дійсністю історичної творчості. Особистість є центром переорієнтації об'єктивного універсуму, писав Е. Муньє, розуміючи під цим, що той, хто досяг рівня особистісного існування, є суб'єктом

творення людської реальності. Іншими словами перетворення дійсності з нелюдської у власне людську відбувається у внутрішньому світі особистості, ядром же духовного світу людини є свідомість, але не вона визначає особистість і особистісну творчість. Про це він пише наступне: "сознательное поведение является лишь частью целостного Я, а наилучшими из наших поступков оказываются как раз те, в необходимости которых мы менее всего уверены, творчеством как преодоление данного достигается за пределами сознания и деятельности" [7].

Тут слід розуміти, що для персоналістів несвідоме більш важливе ніж свідоме; несвідома діяльність уможливує зв'язок людини з цілим світом, відкриває зв'язки Я і Ти, про які писав М. Бубер. Він був представником діалогічного персоналізму – сучасна філософська течія усередині персоналізму, головною проблемою якої є комунікація або діалог. Соціальна сторона особистості, а саме комунікація або діалог, стає в діалогічному персоналізмі підставою конститування особистості. Діалогічний персоналізм оперує новими екзистенціальними категоріями (Я, Ти, Ми), прагне подолати гносеологічний Я-центризм класичної філософії, виносячи проблему пізнання на новий онтологічний рівень проблеми творчості. Початком розвитку ідеї діалогу можна назвати книгу М. Бубера "Я і Ти" (1923), в якій вводяться у філософський ужиток поняття Я і Ти, як основні екзистенціальні категорії. Також М. Бердяєв розвивав діалогічні ідеї і в рамках власної системи, відома його праця "Я і світ об'єктів. Досвід філософії самоти та спілкування" (1934).

В цій проблематиці Е. Муньє говорить про "розімкнутість" людини: вона відкрита реальності, більшої ніж світ, в якому протікає її свідоме життя, реальності, з одного боку, передуючій людині, з іншого – що перевершує її. Саме несвідоме дозволяє людині спілкуватися з цією реальністю: через несвідоме людина з'єднується з тією частиною самої себе, яка перевершує її власну свідомість. Не дивлячись на те, що Е. Муньє високо оцінював психоаналіз З. Фрейда, французький філософ піддавав критиці домінування концепції несвідомого як варіант механістичного детермінізму. Особливе заперечення викликає у нього фрейдівське прагнення звести вищі прояви людського духу – мораль, мистецтво, релігію – до модифікації внутрішніх потягів, тотожних інстинктивній несвідомій діяльності, внаслідок чого людське буття трактується як "суцільна тваринність", через що особисті характеристики зводяться до позбавлення індивідуальності. В центрі уваги Е. Муньє не механічне несвідоме, а творче, при вивченні якого він користується ідеєю інтенціональності Е. Гусерля, в той же час піддаючи її і критиці та переробці. Його основне заперечення спрямоване на розуміння проблеми інтенціональності, де остання трактувалася засновником феноменології виключно як спрямованість свідомості зовні на предмет. Як висновок можна сказати, що у вченні Е. Гусерля Е. Муньє бачить всього лише філософію пізнання, де людина ототожнюється з реальністю, але не долає її. Не влаштовує Е. Муньє і трактування ідеї інтенціональності атеїстичними екзистенціалістами, такими як Ж. П. Сартр, оскільки, як він вважає, в екзистенціалізмі людська суб'єктивність герметично закрита. І хоча Ж. П. Сартр відкидав всяку думку про замкнутість свідомості, підкреслюючи її націленість зовні, засновник персоналізму вказує на беззмістовність поняття екзистенціалістів інтенціональності і трансценденції, за допомогою яких описується рух "безцільного буття". У атеїстичному екзистенціалізмі поза людиною немає нічого, що перевершувало б її буття за значимістю і масштабом. У результаті, вважає Е. Муньє, і у фе-

номенології, і в екзистенціалізмі людське буття – це пристрасне бажання індивіда жити за будь-яку ціну, навіть ціною знехтування тих цінностей, які додають сенс його існуванню.

Е. Муньє поділяє точку зору християнських екзистенціалістів Г. Марселя і К. Ясперса. В їх вченнях його приваблює прагнення не лише зрозуміти людину, але і пов'язати її внутрішній світ з абсолютним, тобто божественним, буттям. Намагаючись описати поняття божественної трансценденції, Е. Муньє посилається на її принципову невизначеність. Достовірно можна стверджувати лише наступне: поняття божественної трансценденції, або Бога, містить в собі вказівку на деяку межу людських можливостей, де, з одного боку, виявляється кінець людського світу і стають немислимими всі людські уявлення і масштаби, а з іншої – саме через це людський світ набуває сенс.

Згідно Е. Муньє, поняття трансценденції характеризує не свідомість людини, а її суб'єктивність, духовний світ особистості. Духу з'являється в персоналізмі як та частина суб'єктивності, де людське існування розуміється з позицій добра і зла, а дух є і самосвідомістю людини. Дух в персоналізмі – це особлива сфера людського досвіду, сфера "надсвідома і надчасова". Специфічною межею духу є відкритість не зовнішньому світу, а якомусь вищому буттю. До досягнення цього буття людина приходиться в моменти потрясіння, одкровення, що схоже на акт осяяння. Цей акт відкриває, за словами Е. Муньє, світ в його глибокій реальності і що сполучає людину за межами свідомості з тотальним цілим. Однією з істотних для французького персоналізму є тема міжлюдського спілкування, яка була викладена Е. Муньє в його програмній праці, – "Персоналіст і суспільна революція", де поняття "персоналізм" і "людська спільність" вживалися як тотожні. В книзі "Що таке персоналізм?" філософ пише, що істинним покликанням людини є не влада над природою, не задоволення життям, а досягнення взаєморозуміння людей. Відчуття людської спільності Е. Муньє відносить до фундаментальних характеристик особистості, її первинного досвіду. "Первичный опыт личности – это опыт "другой" личности" [8]. "Ти" і "Ми" передують особистості або, точніше, супроводжують "Я" крізь все життя. Отримуючи внутрішнє життя, особистість стає націленою на світ і спрямованою до інших особистостей; йдучи шляхом універсалізації, вона з'єднується з ними, оскільки "інший" ("інші") не лише не обмежує її, але обумовлює її існування. "Личность существует только в своем устремлении к "другому", познает себя только через "другого" и обретает себя только в "другом" [9].

Як висновок можна сказати, що персоналістичне суспільство, виникнення якого є метою особистостей, має базуватися на особливих актах, яким, як вважає Е. Муньє, нема аналогів в універсумі: вміння особистості вийти за власні межі та відкритися "іншому", зрозуміти його і в пошуках взаємної згоди погодитися з його точкою зору; здатність взяти на себе долю іншого, розділити з ним печаль та радість, не чекаючи на взаємність, береги вірності "іншому" на протязі життя. Е. Муньє, виходячи з цих положень, формулює кредо особистісного існування: "...Я существую в той мере, в какой я существую для "другого", и в конечном итоге существовать – значит любить. Такова изначальная истина персонализма" [9]. Говорячи про любов, слід зазначити, що Е. Муньє розуміє не природні відносини, такі як сексуальні чи родинні, а надприродні, які вимагають від людини повної самореалізації в свободі. В такому випадку акти любові стають доказом існування людини, подібно до Р. Декарта, який визначав існування через мислення

"Я мислю, отже я існую", у Е. Муньє – я люблю – значить я існую, і життя варте того, щоб жити. Однією з властивостей французького персоналізму є те, що його основні поняття "особистість", "трансценденція", "комунікація", великою мірою визначаються творчістю. Коли Е. Муньє започатковував журнал "Еспрі", його наміром був розвиток мистецтва, щоб через нього виражати головні наміри "філософії особистості". В даному випадку митець виступає як провідник особистісного існування, а твори мистецтва – моделлю істинного особистісного існування.

Значення мистецтва для персоналістів в тому, що тільки йому дано позначити сутність божественної трансценденції. Вищим проявом мистецтва є здатність проникати у внутрішній світ людини, де присутня божественна душа, і людина відчуває спорідненість з нею. Разом з тим художня творчість визнається вершиною людської діяльності, в якій людина виступає як вільний суб'єкт, оскільки здійснює не завідома визначену дію, як це у праці, а творить нову реальність, постійно перебуваючи по той бік повсякденного життя, і намагається поєднати з ідеальною сутністю всіх речей. Митець бачить світ у Бога, та намагається виразити Бога в світі.

Можна сміливо казати про великий вплив персоналізму на філософські течії та соціальні вчення ХХ ст. В роки окупації Франції нацистами, велика кількість співробітників журналу боролися в рядах опору. П. Ландсберг та Ж. Госе загинули в німецьких таборях. Сам Е. Муньє, був деякий час ув'язненим, після чого перешолювався під іншим ім'ям. Завдяки діяльності персоналістів особистісна проблематика зацікавила сучасних

філософів та соціологів, закликала до дослідження проблем духовного світу людини. Велику роль відіграв персоналізм, звертаючи увагу на особистісний вимір праці та діяльності, людського спілкування та людської спільності, як найбільшої проблеми сучасності. Популярною стала етична концепція "особистісної філософії", яка проголошувала розкриття творчого потенціалу людини, як становлення естетично досконалого суб'єкту. Основні ідеї "особистісної філософії" стимулювали переорієнтацію офіційної доктрини католицької церкви, а вчення про людину та її особистість стає центральною проблемою офіційного католицизму. Принципи католицького персоналізму лежать в основі теології та філософії папи Івана Павла II, який досліджував проблему єдності особистості та особистісної спільності. В середині 60-х років в рамках католицького модернізму складаються різні теологічні напрями, де осмислюються гострі проблеми сучасності, започатковані французьким персоналізмом. Принципи французького персоналізму виступають сьогодні як основа всесвітньої гуманістичної стратегії, націленої на відстоювання і зміцнення загальнолюдських цінностей.

1. Бердяев Н. А. Самопознание: (Опыт философской автобиографии). – М., 1991. – С. 9. 2. Там же. – С. 85. 3. Там же. – С. 15. 4. Вдовина И. С. Французский персонализм (1932–1982). – М., 1990. 5. Вдовина И. С. Эволюция французского персонализма от идей реформизма к "новой" критике капитализма // Французская философия сегодня. – М., 1989. – С. 233–244. 6. Мунье Э. Манифест персонализма. – М.: Республика, 1999. 7. Мунье Э. Что такое персонализм? – М., 1994. – С. 15. 8. Там же. – С. 479. 9. Там же.

Надійшла до редколегії 02.04.12

УДК 141.33

Л. В. Терехова, асп., КНУТШ

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ МІСТИЦИЗМ І ФІЛОСОФСЬКІ НАСТАНОВИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

У статті аналізується філософське значення пізньосередньовічного містицизму. Обґрунтовується роль творчості жінок-містиків у формуванні фундаментальних філософських настанов Середньовіччя.

Ключові слова: візіонер, "жіноча містика", свобода волі, містика, містицизм, "життєдайність".

В статтє анализируется философское значение познесредневекового мистицизма. Обосновывается роль творчества женщин-мистик в формировании фундаментальных философских установок Средневековья.

Ключевые слова: визионер, "женская мистика", свобода воли, мистика, мистицизм, "жизнеспособность".

The philosophical significance of late Medieval mysticism is analyzed in the article. The value of women mystics' creation is justified according to Medieval fundamental philosophical guidances.

Keywords: visioner, women mysticism, free will, mysticism, greenness.

Середньовічні містичні трактати часто відносять до художньої літератури, вважаючи їх лише знаковим маркером наскрізно релігійної свідомості, що не мають філософського сенсу. Особливо "непіддатливими" виявляються дослідники, коли мова заходить про твори, авторами яких були жінки. Проте, ніхто не наважиться сумніватися у філософській спроможності містичної творчості, наприклад, Мейстра Екхарта. Тож варто пам'ятати, що й філософія Середніх віків була релігійною філософією та уникати як уніфікації всього містичного досвіду, так і надмірної вибірковості. Метою даного дослідження є висвітлення специфіки інтерпретації містичної традиції Середньовіччя та впливу містицизму на середньовічні філософські концепції, зважаючи на переоцінку ролі "жіночого" візіонерського досвіду в філософському містицизмі.

Містичні трактати оперують філософськими категоріями і поняттями: Бог, душа, світ; розглядають питання узгодженості божественного провидіння і свободи волі людини. Крім того, у творах містиків виразно прослідковується звернення до філософських авторитетів Середньовіччя. Оскільки у XII ст. основною загрозою для

християнської доктрини були єретичні вчення, то особливо актуальними виявляється апелювання до патристичних творів із їхнім опонуванням язичникам (Оріген, Григорій Нісський та ін.). При особливій увазі до символізму й образності містичні трактати втрачають теоретизм, але це не призводить до ірраціоналізму.

Ірраціоналізм розуміють двоєко – у негативному та позитивному смислах. Н. С. Мудрагей, пропонуючи це розрізнення, розглядає негативний смисл ірраціонального як раціональне у зародку, як те, що може бути раціоналізовано, лише поки ще не ввійшло у сферу рефлексії. У такому сенсі ірраціональним є всякий предмет, що пізнається [1]. Дещо непізнане – це проблема, перепона, яку зустрічає мислення і має її подолати.

Ірраціональне у позитивному сенсі (ірраціональне-в собі) – це те, що в принципі – непізнане. Дещо, що заперечує розум, або дещо, що не може стати предметом пізнання, а може бути лише названим, згаданим, але не пояснене, що можна відчути, але не виразити в поняттях.

Здавалося б, відносно західноєвропейської містики йдеться якраз про другий тип ірраціонального – звідси